

Шановні студенти гр. П-31, 32! Заняття буде проходити на платформі Google meet (посилання на конференцію буде надіслано в ваші групи в Вайбері в режимі реального часу). Рекомендую Вам мати перед собою Кримінальні кодекси .

Лекція № 8

Тема : Призначення кримінального покарання. Звільнення від покарання та його відбування.

План:

1. Призначення судом покарання, його загальні засади. Принципи призначення покарання. Визнання особи винною під час призначення покарання.
2. Обставини, що пом'якшують покарання й обмежують покарання, їх загальна характеристика.
3. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення, за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті.
4. Можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Самостійна робота № 8

1. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, за сукупністю кримінальних правопорушень (ст. 70 ККУ)
2. Обчислення строків покарання
3. Звільнення від покарання вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до 3-х років, за хворобою, на підставі Закону України про амністію або акта про помилування

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. - Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – К., 2016. <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/uk/81-uky/1694-16.html>
3. М.І. Мельник, В. А. Клименко – Кримінальне право України Загальна частина. – Київ Юридична думка, 2018.

4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ОСОБЛИВА ЧАСТИНА Підручник За редакцією професорів В. В. Сташиса, В. Я. Тація – Х, Право, 2010
http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoOsob.pdf

5. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoZag.pdf

6. <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1685/1/Osnovna%20chastyna.pdf>

Шановні студенти, рекомендую переглянути аудіолекції за цією темою за наступними посиланнями:

<https://www.youtube.com/watch?v=goNX5C6nUB4> - Кримінальне право. Призначення покарання. Лекція-презентація

<https://www.youtube.com/watch?v=MAL2iq9sanw> – відеолекція проф. В. І. Тютюгін «Загальні засади призначення покарання»

<https://www.youtube.com/watch?v=zW9RR9UKxeg> - Кримінальне право. "Звільнення від покарання та його відбування". Приклади №3 "Case Study"

<https://www.youtube.com/watch?v=wfpjig4Jw5Q> - відеолекція проф. В. І. Тютюгін «Звільнення від покарання та його відбування»

<https://www.youtube.com/watch?v=FWR6XxHLuCG> - Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Приклади можна переглянути за посиланнями, що наводяться по тексту лекції

1. Призначення судом покарання, його загальні засади.

Відповідно до ст. 65 ККУ суд призначає покарання:

1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53 цього Кодексу;

2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу;

3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень.

У випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання, узгоджене сторонами угоди.

Ч. ч. 3 і 4 ст. 65 містять *два винятки* із наведеного правила, згідно з якими інше покарання, ніж передбачене санкцією статті Особливої частини КК, може бути призначене:

1) більш м'яке — за підстав, визначених ст. 69;

2) більш суворе — за сукупністю кримінальних правопорушень і за сукупністю вироків відповідно до ст. ст. 70 і 71.

Суд призначає покарання відповідно до положень Загальної частини КК.

Суд має призначити особі покарання, необхідне і достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень. Таке покарання є результатом інтелектуальної діяльності суду, в процесі якої він оцінює ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного, всі пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, ступінь здійснення кримінального правопорушенняного наміру, а в разі вчинення кримінальних правопорушень у співучасті — характер та ступінь участі особи у вчиненні їх.

2. Обставини, що пом'якшують покарання та обтяжують покарання. Їх загальна характеристика. (Ст. 66, 67)

Обставини, які пом'якшують покарання, маючи відповідну систему, характеризують знижений ступінь суспільної небезпеки особи злочинця та вчиненого ним діяння слугують критерієм індивідуалізації покарання.

Відповідно до ст. 66 ККУ обставинами, що пом'якшують покарання є:

1. З'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення - мають бути добровільними, тобто базуватися на внутрішньому переконанні особи.

Приклади можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=ІВАНyKDI5QQ> - Мати-вбивця своєї п'ятирічної доньки сама прийшла в міліцію з повинною. Трагедія сталася на Сумщині, в Конотопському районі. Мати вдягла на дитину найкраще вбрання, поклала біля неї улюблені іграшки та власноруч задушила. В міліцію прийшла в місті Рони - за 100 кілометрів від місця кримінального правопорушення.

2. Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди - здійснюється з власної ініціативи до винесення обвинувального вироку суду.

2¹. Надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення - передбачає позитивну посткримінальну поведінку винуватої особи і свідчить про її менший ступінь суспільної небезпечності.

3. Вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім - може бути визнано обставиною, яка пом'якшує покарання, тоді, коли кримінальне

правопорушення вчинено особою, яка не досягла 18-річного віку.

Приклади можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=6hvS0jioe6I> - Під час сварки 17-річний хлопець так побив ногами 53-річного чоловіка, що той втратив свідомість та, не отямившись, помер. Про подію поліцейським повідомили працівники швидкої медичної допомоги, які госпіталізували постраждалого з черепно-мозковою травмою та забоями головного мозку. На жаль, через кілька днів від отриманих травм потерпілий помер, так і не прийшовши до тями. В ході слідчо-оперативних заходів по записках з камер відеоспостереження правоохоронці встановили особу зловмисника. Після затримання юнак пояснив, що побив односельця, бо той у стані алкогольного сп'яніння чіплявся до нього та образливо висловлювався на адресу матері. Зловмисникові повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого) Кримінального кодексу України та обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. За скоєне йому загрожує від семи до десяти років позбавлення волі.

<https://www.youtube.com/watch?v=FFDy66tX03k> - Оперативники затримали двох неповнолітніх за вчинення розбійного нападу у храмі

4. Вчинення кримінального правопорушення жінкою в стані вагітності -

вагітність має певний негативний вплив на психіку жінки, викликаючи у неї роздратування, неврівноваженість, надмірну збудженість, гарячковість, що знижує можливості самоконтролю за власною поведінкою, може призводити до неадекватної оцінки нею життєвих обставин і вчинення протиправного діяння.

Приклади можна переглянути за посиланням:

https://www.youtube.com/watch?v=oV_i165HQhQ - В Іркутську днями затримали банду злодіїв. Двоє чоловіків та жінка грабували квартири. Здається, що нічого незвичайного, однак якби не цікаве положення одного зі кримінальних правопорушників.

5. Вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин - передбачає збіг таких негативних обставин,

які заподіюють особі страждання, негативно впливають на її психіку, можуть викликати у неї стан розпачу, надмірну дратівливість, гарячковість, що не сприяє належному здійсненню самоконтролю поведінки. Перелік вказаних обставин законом не визначено. Судова практика визнає ними зокрема: смерть або тяжку хворобу рідної чи близької особи; хворобу винного; втрату ним роботи; складні житлові умови; подружню зраду або іншу подію, що спричинила конфлікт у сім'ї; важкий матеріальний стан; проживання підлітка в сім'ї п'яниць чи наркоманів. Ці обставини нерідко стимулюють девіантну поведінку особи.

Для визнання цих обставин такими, що пом'якшують покарання, необхідно встановити об'єктивний зв'язок між даними обставинами і вчиненим кримінальним правопорушенням. Видається, що така обставина, як важкий матеріальний стан, не може визнаватися такою, що пом'якшує покарання при вчиненні, наприклад, зґвалтування.

6. Вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність - означає, що при вчиненні кримінального правопорушення свобода вольової поведінки винної особи була обмежена зазначеними обставинами.

7. Вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого - розуміються сильні, такі, що швидко виникають та бурхливо протікають, короточасні стани психіки винного, причиною яких була неправомірна або аморальна поведінка потерпілого. При цьому важливим є те, що стан сильного душевного хвилювання виник відразу після вчинення потерпілим вказаних дій, а не через значний проміжок часу після цього. Протиправні або аморальні дії можуть бути спрямовані не лише проти самого винного, а й проти його рідних, близьких або інших осіб, суспільства загалом.

8. Вчинення кримінального правопорушення з перевищенням меж крайньої необхідності - означає, що кримінальне правопорушення було вчинено в умовах крайньої необхідності, але з перевищенням її меж

Приклади можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=zWpDH0FtMPE> - В ситуації з BMW було перевищення меж крайньої необхідності, але не умисне вбивство — експерт

9. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінальне правопорушення діяльності організованої групи чи кримінальне правопорушення організації, поєднане з вчиненням кримінального правопорушення у випадках, передбачених ККУ - може бути визнано обставиною, яка пом'якшує покарання, лише у разі вчинення особою, яка виконує зазначене завдання, умисного особливо тяжкого кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством над потерпілим, або умисного тяжкого кримінального правопорушення, пов'язаного з заподіянням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому чи настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків

Наведений у ст. 66 перелік обставин, які пом'якшують покарання, не є вичерпним. При призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, й інші обставини, не зазначені у цій статті. Ними, зокрема, можуть

бути: вчинення кримінального правопорушення вперше; визнання вини особою, що вчинила кримінальне правопорушення ; молодий вік цієї особи; позитивна характеристика за місцем праці, навчання чи проживання; стан її здоров'я; наявність малолітніх дітей чи інших осіб на її утриманні.

Обставини, що обтяжують покарання, — це визначені у КК фактори, які характеризують підвищений ступінь суспільної небезпеки особи винного та вчиненого ним кримінального правопорушення . На відміну від обставин, які пом'якшують покарання, закон (ст. 67) встановлює вичерпний перелік обставин, які обтяжують покарання. Тому суд не вправі визнавати як такі, що обтяжують покарання, обставини, які не вказані в ст. 67, і має чітко дотримуватися змісту обставин, визначених у ч. 1 ст. 67.

Відповідно до ст. 67 ККУ обставинами, що обтяжують покарання є:

1. вчинення кримінального правопорушення особою повторно та рецидив кримінальних правопорушень;

Приклади можна переглянути за посиланням:

https://www.youtube.com/watch?v=zNBleZ7P_NY - Роздільнянські поліцейські затримали рецидивіста, який розшукувався за вбивство... Зловмисник, який раніше вже відбував покарання за вбивство, під час застілля зі своїм приятелем посварився з ним та наніс декілька ударів ножем, а потім - каменем по голові. Забивши потерпілого до смерті, він втік з місця події на його автомобілі.

2. вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою;

Приклади можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=bVjex8K68ds> - На Полтавщині поліція викрила групу осіб, які продавали людей для трудової експлуатації... Встановлено, що спільники силою утримували «невільників» в одному із приватних будинків міста. 33-річний чоловік і 57-річна жінка, яких підозрюють у протиправних діях, підшукували своїх жертв серед осіб, що опинилися у складних життєвих обставинах, через соціальні мережі та особисті контакти. За відмову від виконання роботи до завербованих «працівників» застосовували фізичне і психологічне насильство. В одному із випадків чоловіка змушували працювати, утримуючи на металевому ланцюзі.

3. вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату або на ґрунті статевої приналежності;- в основі расової, національної ворожнечі або розбрату лежать антинаукові погляди про неповноцінність людей певної раси, національності, а релігійної ворожнечі або

розбрату — хибні уявлення про переваги одного віросповідання над іншим чи однієї конфесії над іншою всередині одного віросповідання.

4. **Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку** - означає вчинення його винним з метою перешкодити правомірній діяльності потерпілого у зв'язку з виконанням ним свого службового або громадського обов'язку, а так само з мотиву помсти за таку діяльність незалежно від часу, що пройшов з моменту виконання потерпілим своїх обов'язків до вчинення винним кримінального правопорушення.

5. **Під тяжкими наслідками, завданими кримінальним правопорушенням** - розуміються ті суспільна небезпечні (майнові, фізичні, моральні та інші) зміни в об'єкті кримінально-правової охорони, які викликані вчиненням кримінального правопорушення, але виходять за межі його складу. Визнання наслідків вчиненого кримінального правопорушення тяжкими віднесено до компетенції суду, за винятком тих випадків, де вони прямо зазначені у відповідних статтях Особливої частини КК.

6. **Вчинення кримінального правопорушення щодо малолітнього, особи похилого віку або особи, що перебуває в безпорадному стані** - має місце тоді, коли потерпілими є лише перелічені особи.

Приклади можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=pZz9crNYU7s> - Поліція Києва розшукує чоловіка за вчинення сексуального насильства щодо неповнолітньої

Малолітніми вважаються особи, які не досягли на момент вчинення кримінального правопорушення 14-річного віку. Під особою похилого віку розуміється чоловік віком понад 60 років і жінка віком понад 55 років. Але на можливість усвідомлення винним відповідного вікового стану особи суттєво впливають не тільки їх фактичний вік, а й зовнішній вигляд, зріст, стан здоров'я, наявність інвалідності та інші фактичні обставини.

Безпорадний стан — це обумовлений об'єктивними і суб'єктивними факторами стан особи, в якому вона не може чинити опір кримінальним правопорушенням або уникнути кримінального правопорушенняного посягання.

7. **Вчинення кримінального правопорушення щодо жінки, яка завідомо**

для винного перебувала у стані вагітності - вчинення такого кримінального правопорушення створює загрозу здоров'ю вагітній жінці та небезпеку для ненародженого ще немовля. Використаний же у законі термін "завідомо" означає, що винний знав про вагітність потерпілої або свідомо припускав це, тобто діяв обізнано щодо вагітності жінки.

8. **Вчинення кримінального правопорушення щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного** - винний використовує своє посадове, службове або інше (громадське, професійне, сімейне тощо) положення для вчинення кримінального правопорушення щодо підлеглих або залежних від нього осіб. Така залежність може бути по службі, роботі, матеріальною (неповнолітні та непрацездатні діти від батьків, старенькі і хворі батьки від дітей тощо). Це може бути і залежність не правового характеру. Наприклад, жінка, яка завагітніла від чоловіка, з яким не перебуває у шлюбі, залежна від останнього.

9. **Вчинення кримінального правопорушення з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством** - малолітньою вважається людина, яка не досягала 14 років, це така людина, яка за фізіологічними та психологічними законами ще не має тих розумових сил і здатності, на яких ґрунтуються відносини людини і суспільства. Малолітні дуже слабо розуміють життєві ситуації і суспільні відносини, вони швидко довіряють стороннім (дорослим) людям, піддаються спокусам і вмовлянню, що зухвало використовує кримінальне правопорушення.

Обставиною, що обтяжує покарання, вважається також й вчинення кримінального правопорушення з використанням опосередкованого виконавця кримінального правопорушення - неосудної особи, яка неспроможна під час вчинення нею суспільно небезпечної дії усвідомлювати свою поведінку або керувати нею внаслідок психічного захворювання чи тимчасового розладу психічної діяльності.

10. **Вчинення кримінального правопорушення з особливою жорстокістю** - це властивість особистості кримінального правопорушенняця, яка виявляється у певному способі вчинення кримінального правопорушення та використаних при цьому знаряддях, якими потерпілому спричиняються особливі страждання шляхом

глуmlinня, тортур, мордування, наприклад, спалювання живої людини на вогні, відрізання кримінальне правопорушенням у своєї жертви частини тіла, застосування до потерпілого нестерпно діючої отрути, позбавлення протягом довгого часу їжі і води, застосування електроструму, низької чи високої температури, заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, які завдають потерпілому особливих страждань.

Поняттям "особлива жорстокість" охоплюється також дії винного, пов'язані з мученням, наругою, знуцанням над потерпілим у присутності близьких потерпілому осіб.

11. Вчинення кримінального правопорушення з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій

Воєнний стан - це період загрози зовнішнього нападу, загроза небезпеки державної незалежності України або фактичне ведення воєнних дій на території України.

Надзвичайний стан - це певний відтинок часу або період певних днів чи місяців, пов'язаних з небезпекою для невизначеного кола людей, важливих об'єктів та спокійного суспільного життя (землетрус, повінь, руйнівна пожежа, ураганний вітер, тяжке епідемічне захворювання людей тощо).

Надзвичайні події можуть виникати при внутрішніх конфліктах між національними, етнічними або релігійними групами чи об'єднаннями, при масових заворушеннях, які викликають суспільне напруження або паніку серед населення.

12. Вчинення кримінального правопорушення загальнонебезпечним способом - це випадки використання кримінальне правопорушенням такого прийому чи методу (підпал, вибух, затоплення, отруєння водоймища, продуктів харчування, розповсюдження епідемії, отруйних речовин чи газів тощо), наслідком яких є людські жертви, знищення чи пошкодження важливих об'єктів або створюється загроза настання таких наслідків.

13. Вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів - мова йде про фізіологічне сп'яніння (патологічне

сп'яніння - це стан хворобливий (неосудний), що є наслідком вживання людиною до моменту вчинення кримінального правопорушення алкогольних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин чи інших одурманюючих засобів.

Суд має право, залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення, не визнати будь-яку із зазначених у ч. 1 ст. 67 ККУ обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 7, 9, 10, 12, такою, що обтяжує покарання, навівши мотиви свого рішення у вирок.

3. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення, за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті.

Відповідно до ст. 68 ККУ при призначенні покарання за незакінчене кримінальне правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65-67 цього Кодексу, враховує ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення кримінально протиправного наміру та причини, внаслідок яких кримінальне правопорушення не було доведено до кінця.

За вчинення готування до кримінального правопорушення строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

За вчинення замаху на кримінальне правопорушення строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

Довічне позбавлення волі за вчинення готування до кримінального правопорушення та вчинення замаху на кримінальне правопорушення не застосовується, крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109-114-1, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених у статтях 437-439, частині першій статті 442 та статті 443 цього Кодексу.

При призначенні покарання співучасникам кримінального правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65-67 цього Кодексу, враховує характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Згідно з ст. 69 ККУ - за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, з

урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за це кримінальне правопорушення. У цьому випадку суд не має права призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу. За вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, суд з підстав, передбачених цією частиною, може призначити основне покарання у виді штрафу, розмір якого не більше ніж на чверть нижчий від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

На підставах, передбачених у частині першій цієї статті, суд може не призначати додаткового покарання, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу як обов'язкове, за винятком випадків призначення покарання за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Більш м'яке покарання не може призначатися за вчинення винним кримінального правопорушення невеликої тяжкості, зокрема тому, що при призначенні покарання у разі вчинення такого кримінального правопорушення суд: а) зобов'язаний призначити найменш суворе покарання із числа передбачених санкцією відповідної статті Особливої частини КК, а відмовляючись від цього, повинен навести у вирокі мотиви звернення до більш суворого покарання; б) має широкі можливості для звільнення особи від кримінальної відповідальності або від покарання (ст. ст. 45-48, ч. 4 ст. 74).